

**СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ ПЕРСОНАЛУ ОСВІТНІХ
ОРГАНІЗАЦІЙ ЯК ІНДИКАТОР ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА**

Бондарчук О.І.

*завідувач кафедри психології управління
Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,
доктор психологічних наук, професор, м. Київ*

Ефективність роботи сучасних освітніх організацій в умовах соціальних трансформацій значною мірою залежить від урахування потреб та інтенцій кожного учасника освітнього процесу, серед яких однією з базових є потреба в безпеці. Відповідно йдеться про створення безпечного освітнього середовища, яке сприятиме суб'єктивному благополуччю всіх суб'єктів педагогічного процесу як важливого показника їх психічного здоров'я, захищеності від психологічного насильства тощо.

Слід зазначити, що проблеми створення психологічно безпечного освітнього середовища вже були предметом уваги як зарубіжних, (І. Баєва, Д. Хопкінс, В. Ясвін та ін.) так і вітчизняних (О. Ліщинська, Т. Панченко, А. Харченко та ін.) дослідників. Разом з тим, основна увага була зосереджена на психологічній безпеці учнів, натомість, психологічна безпека персоналу освітніх організацій досліджено значно менше. Саме це й визначило мету нашої роботи: дослідити рівень психологічної безпеки освітнього середовища в загальноосвітніх навчальних закладів і його вплив на показники суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій.

Як відомо, освітнє середовище у психолого-педагогічній літературі розглядають як підсистему соціокультурного середовища, як сукупність факторів, обставин, ситуацій, які склались історично, і як цілісність спеціально організованих умов розвитку особистості учня (В. Панов, К. Роджерс, В. Рубцов, В. Слободчиков, В. Ясвін та ін.).

Безпека розглядається в якості ключової психологічної характеристики освітнього середовища (І. Баєва, В. Слободчиков, А. Харченко та ін.), а психологічно безпечне освітнє середовище – як умова особистісного зростання суб'єктів освітнього процесу через їх взаємодію, вільну від проявів психологічного насилля; референтну значущість і причетність кожного суб'єкта до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища; людиноцентризм, гуманістичну спрямованість тощо.

Разом з тим, практика діяльності закладів освіти свідчить про існування істотних психологічних небезпек в освітньому середовищі, пов'язаних, зокрема, зі специфікою педагогічної праці, схильністю значної частини педагогів до емоційного вигорання та професійних деформацій особистості [1; 4 та ін.]. Саме тому актуальним уявляється дослідження особливостей психологічної безпеки освітнього середовища як чинника суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій.

Актуальність і недостатня розробленість зазначеної теми й визначило *мету даної роботи* – дослідити рівні психологічної безпеки освітнього середовища та їх вплив на суб'єктивне благополуччя персоналу освітніх організацій.

У дослідженні взяли участь 500 педагогічних працівників загальноосвітніх навчальних закладів з усіх регіонів України, які були розподілені на групи: 1) за *статтю*: жінки (85,5%); чоловіки (14,5%); 2) *віком*: до 30 років (10,2%); від 31 до 40 років (18,7%); від 41 до 55 років (41,1%); понад 55 років (29,9%); 3) *посадою*: керівники (24,6%), працівники (75,4%); 4) *стажем професійної діяльності*: до п'яти років (19,6%), від 5 до 15 років (19,0%), від 15 до 25 років (25,5%), понад 25 років (35,8% досліджуваних).

В якості емпіричного референта психологічної безпеки освітнього середовища індекс психологічної захищеності персоналу освітніх організацій, визначений за методикою І. Баєвої [2]. Емпіричним референтом суб'єктивного благополуччя виступив індекс життєвої задоволеності, що вивчався за Шкалою задоволеності життям В. Пейвота та Е. Дінера [6].

На першому етапі емпіричного дослідження виявлено, що значна кількість досліджуваних педагогів відчувають себе психологічно захищеними (45,5%) або захищеними повністю (20,8%). Разом з тим третина досліджуваних мають проблеми, пов'язані з психологічною безпекою освітнього середовища, з них 21,2% характеризуються середнім рівнем захищеності, 10,8% почуваються незахищеними, а 1,8% – повністю незахищеними.

При цьому за критерієм χ^2 встановлено статистично значущі відмінності в психологічній захищеності педагогічних працівників залежно від статі: чоловіки почуваються більш психологічно захищеними ніж жінки ($p < 0,01$); віку і стажу професійної діяльності, із зростанням яких педагоги почуваються менш захищеними ($p < 0,01$); посади: керівники почуваються більш психологічно захищеними ніж працівники ($p < 0,01$).

На наступному етапі дослідження визначено, що в середньому показник суб'єктивного благополуччя досліджуваних педагогів складає 24,2 і стандартним відхиленням 4,7. Отже, значній частині педагогів властивий відносно високий і придатний рівні суб'єктивного благополуччя (28,7% і 21,0% відповідно). Натомість 31,4% досліджуваних характеризуються зниженим, а 18,9% – низьким рівнем суб'єктивного благополуччя.

За результатами дисперсійного аналізу виявлено гендерно-вікові особливості суб'єктивного благополуччя персоналу освітніх організацій: чоловіки характеризуються більш високими показниками благополуччя порівняно з жінками, особливо старші за віком і ті, які мають відносно невеликий стаж роботи ($p < 0,01$). Крім того, встановлено, що керівники більш задоволені життям ніж працівники, особливо керівники чоловічої статі ($p < 0,05$).

На заключному етапі емпіричного дослідження за результатами дисперсійного аналізу встановлено особливості суб'єктивного благополуччя педагогічних працівників залежно від їх психологічної захищеності: чим вище рівень психологічної безпеки освітнього середовища, тим вище почуття суб'єктивного благополуччя досліджуваних ($p < 0,01$).

Такі результати свідчать про доцільність спеціальної психологічної підготовки персоналу освітніх організацій в умовах післядипломної педагогічної освіти у контексті створення безпечного освітнього середовища як важливого чинника суб'єктивного благополуччя і, отже, психічного здоров'я учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1.Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук. світ, 2008. – 318 с.

2.Баева И. А. Психологическая диагностика безопасности образовательной среды школы / И. А. Баева. [Електронний ресурс]. – http://www.edu.murmansk.ru/www/to_teacher/methodical/psiholog/baeva.doc

3. Психологічні аспекти створення безпечного освітнього середовища: матеріали семінару практичних психологів ЗНЗ / Упор. : Л. В. Зюман. – Кременчук, 2012. – 64 с.

4.Hopkins D. School Improvement for Real // David Hopkins. – London - New York : Routledge, 2003. – 256 p.

5.International Handbook of Research on Environmental Education / Eds. : Robert B. Stevenson, Michael Brody, Justin Dillon, Arjen E. J. Wals. – London - New York : Routledge, 2014. – 592 p.

6.Pavot W. The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction / W. Pavot, E. Diener // Journal of Positive Psychology. – 2008. – № 3. – P. 137–152.